

محمدعلی مهندی

تحلیلگر مسائل بین الملل

آنچه در روزهای اخیر در سوریه اتفاق افتاد تنها یک شورش و یک تغییر رژیم در داخل مرزهای سیاسی یک کشور نبود بلکه زلزله‌ای بود که کل منطقه موسوم به خاورمیانه را لرزاند و پس‌لرزه‌ها و عواقب آن تا مدت‌ها در این منطقه ادامه خواهد یافت. این رویداد را می‌توان در دو زمینه بررسی کرد؛ یکی طراحی دقیق و کم نظیری از جنک ترکیبی عمدتاً توسط آمریکا، رژیم صهیونیستی و ترکیه که لازم است در آکادمی‌های نظامی و مراکز تحقیقاتی مورد بحث و بررسی قرار گیرد و دیگر تغییرات ژرف در جغرافیای سیاسی منطقه که خود زمینه‌ای برای کشمکش‌های جدید حتی در سطح بین‌المللی فراهم آورده است. در ریشه یابی این رویداد باید به تحولات پس از فروپاشی اتحاد شوروی در اواخر دهه هشتاد قرن گذشته و عنوان «خاورمیانه جدید» و سپس به اشغال عراق در ۲۰۰۳ و حوادث سال ۲۰۱۱ وبعد از آن در سوریه بازگردیم که این یادداشت کوتاه اجازه ورود در آن نمی‌دهد اما ویران کردن زیرساخت‌های کشور سوریه و فشار اقتصادی از طریق محاصره آن با تحریم‌های شدید طبق قانون قیصر و گسترش فقر در این کشور و آوارگی میلیون‌ها نفر از ساکنان و در نتیجه فرسایش و بی‌انگیزه کردن ارتش ۴۵۰ هزارنفری سوریه و تضعیف نظام حاکم و ترویج فرقه‌گرایی در کل منطقه، مهم‌ترین عوامل در موفقیت توطئه جدید محسوب می‌شوند. از این گذشته، عملیات روانی در جنگ نرم و موج خبرهای دروغین و عکس‌ها و ویدئوهای ساختگی که نه فقط مردم عادی بلکه بسیاری از خنجبان نیز آن‌ها را باور کردند نقش بسیار مهمی در پیشبرد اهداف طراحی شده بازی کرد. در همین راستا، آنها از شخص بشار اسد یک «دیکتاتور خونخوار» ساختند در حالی‌که او یک سیاستمدار اصلاح‌طلب بود که اصلاحات زیادی هم در زمینه‌های مختلف در سوریه اجرا کرد هرچند نتوانست به فساد و ستمگری موجود در مراکز قدرت به‌ویژه در حزب بعث و دستگاه‌های امنیتی پایان دهد. گناه بشار اسد این بود که به مقاومت در برابر اسرائیل و حمایت از آرمان فلسطین ایمان داشت و تا آخرین لحظه نیز به این عقیده پایبند ماند و تسلیم پیشینداده‌های بر ریز و برق مادی مبنی بر خروج از مقاومت در مقابل دریافت ده‌ها یا صدها میلیارد دلارهای نفتی و گازی نشد. مورد دیگر در عملیات روانی، افسانه‌های ترسناکی است که درباره زندان صید نایا توسط عوامل آمریکا موسوم به «کلاه سفیدها» ساخته و پخش شد که بعدها معلوم شد همه یا اکثر آنها دروغ بوده‌است. وانگهی باید پرسید مگر رژیم‌های خودکامه جهانی و منطقه‌ای که این افسانه‌ها را ترویج کردند، آیا رفتارشان با مخالفین در زندان‌های خودشان به‌ویژه در زندان‌های کواتانامو و ابوغریب، بهتر از زندان صید نایا بوده است؟ به هر حال، اینک سؤال مهم مربوط به آینده سوریه و جغرافیای سیاسی منطقه است. این تصور که ممکن است در آینده با همه‌پرسی و تدوین یک قانون اساسی جدید یک نظام مردمی در سوریه روی کار آید و کشور گل و بلبل شود بیشتر به یک رؤیا در یک شب داغ و کوتاه تابستانی می‌ماند.

هیات تشریح‌پام به سرگردکی ابومحمد جولانی که اکنون روش مدارا با دیگر مذاهب و ادیان را در سوریه در پیش گرفته‌ت معلوم نیست در آینده نیز بتواند به این روش ادامه دهد. این هیأت از بیش از سی تشکیلات تکفیری تشکیل شده که اختلافات زیادی با یکدیگر دارند و موقتاً پیرامون یک هدف یعنی سرنگون کردن رژیم بشار اسد با یکدیگر متحد شده‌اند، اما پس از این، اختلافات و سهم‌خواهی‌ها بین خودشان آشکار خواهد شد، بگذریم که آنها در روزهای قبل از سقوط دمشق نیز تیزترین جنایت‌ها را علیه شیعیان در شهر حمص مرتکب شدند و تعدادی از شخصیت‌های مهم مکتب اهل بیت را زیر شکنجه‌های وحشیانه چرک‌ش کردند، رژیم صهیونیستی با سوءاستفاده از شرایط جاری، بخش جدیدی از خاک سوریه شامل شهر قنیطره و شهرها و روستاهای ریف دمشق را تا شهر قطن در ۲۰ کیلومتری دمشق اشغال کرده و این اشغالگری ممکن است به منطقه دروزی نشین سویدادر جنوب سوریه نیز برسد و جالب اینکه در این مدت هیچ اعتراضی از سوی دارودسته جولانی و دولت آقای اردوغان که شعار حفظ تمامیت ارضی سوریه را می‌دهند شنیده نشده است. نکته دیگر اشغال قله ۲۸۰۰ متری جبل الشیخ در نقطه مشترک مرزی بین سوریه، لبنان و فلسطین اشغالی توسط رژیم صهیونیستی است که خطر بزرگی برای منطقه محسوب می‌شود زیرا رژیم می‌تواند از این نقطه کل منطقه تا قبرس و سواحل اروپا در غرب و ترزهای ایران در شرق را زیر پوشش عملیات بشود، جاسوسی و تخریبی الکترونی خود قرار دهد. از سوی دیگر، کردهای موسوم به «نیروهای دموکراتیک سوریه» (قسد) در شهرهای قاشلی و حسکه در شمال شرق سوریه سهم خود را در خودمختاری یا استقلال مطالبه می‌کنند و احتمال درگیری بین آنها و ارتش ترکیه و عشایر عرب در آن منطقه وجود دارد و چه بسا که سرانجام گزینیه پیوستن به اقلیم کردستان عراق را انتخاب کنند. دولت آقای اردوغان هم که در چارچوب اندیشه نوعثمانی‌گرایی شهرهای حلب و حما را متعلق به ترکیه می‌داند و تحقیق این امر با حفظ تمامیت ارضی سوریه مغایرت دارد. بر این اساس محتمل‌ترین سناریو تکه پاره شدن سوریه و حذف کشوری به این نام از جغرافیای منطقه و پیاپی سایکس پیکو خواهد بود. و اما برداختن به تاثیر این تحولات بر دیگر کشورهای منطقه به‌ویژه عراق و لبنان و طرح‌های محور مقاومت برای مقابله با این چالش‌ها، داستان دیگری است که به یادداشت‌های مستقلی نیاز دارد.

مصطفی اقلیمادر گفت‌وگوبا «آرمان ملی»:

مسئولان توپ ناترازی انرژی را

به زمین مردم انداخته‌اند

بحران آلودگی هوا و قطعی برق

بحران مدیریتی است

آلودگی هوا به دلیل این است که هر مدیری مسأله

را به مدیر دیگر تحویل داده است

آرمان ملی – احسان انصاری؛ چرا بحران آلودگی هوا در کشور هر سال تکرار می‌شود؟ آیا این بحران راه حل ندارد؟ آیا تعطیل کردن مدارس و ادارات و قطعی برق منازل رهاکار رفع این بحران هاست؟ «آرمان ملی» برای پاسخ به این سوالات با دکتر مصطفی اقلیما آسیب‌شناس اجتماعی گفت‌وگو کرده است. اقلیما در این زمینه معتقد است: «ما از نظر ذخایر کمبود نداریم اما در سال‌های گذشته تکنولوژی و امکانات خود را ارتقا نداده‌ایم. ما باید براساس رشد جمعیت نیروگاه‌های بیشتری ایجاد می‌کردیم که بتواند پاسخگوی نیازهای جامعه باشد. تولید گاز ما به مرور زمان کاهش پیدا کرده است. این

چرا چالش آلودگی هوا هر ساله تکرار می‌شود و به‌رغم هشدارهایی که داده می‌شود رهاکار اساسی برای آن پیدا نمی‌شود؟

برای آلودگی هوا دلایل متعددی وجود دارد که هر کدام باید به صورت جداگانه مورد بررسی قرار گیرد. متأسفانه در دهه‌های گذشته کسی به دلایل اصلی آن توجه نکرده و یا اینکه به سادگی از کنار آن عبور کرده‌اند. هر کسی هم که مسئولیت قبول می‌کرده، به دلیل اینکه در کوتاه‌مدت نمی‌توانسته اقدام موثری انجام دهد، کار را به روزمرگی می‌گذرانده و تا دوره او تمام و کار را به دیگری واگذار کند. آلودگی هوا یکی از آسیب‌هایی است که به چالش‌ها و کمبودهایی بازمی‌گردد که از مدت‌ها قبل در جامعه ما وجود داشته است. به همین دلیل بحران آلودگی هوا روزبه‌روز وضعیت سخت‌تری پیدا می‌کند. ما در سال گذشته در شهر تهران تنها پنج روز هوای پاک داشته‌ایم و در بقیه روزهای سال هوألوده بوده‌است. اگر به این آمار دقت کنیم متوجه می‌شویم که ما با یک بحران بزرگ در زمینه آلودگی هوا مواجه هستیم. نکته مهم این است که تاکنون چاره‌ای برای این بحران پیدا نشده است. برخی از مدیرانی که امروز در راس هستند، در سال‌های گذشته هم مسئولیت داشته و در سمت‌های دیگر مدیریت می‌کرده‌اند و تنها سمت آنها تغییر کرده است. یعنی مثلاً کسی که نماینده بوده، پس از مدتی وزیر شده و یا کسی که مدیر سازمانی بوده، پس از مدتی در سازمان دیگری پست مدیریتی گرفته است. اگر در همان ابتدای شکل‌گیری مشکل، آن مدیران از تخصص و دانش کافی برخوردار بودند و یا از دانش متخصصان استفاده می‌کردند، نمی‌توانستند اجازه دهند که یک مشکل به شکل بحران درآید و چند دهه هم بدون حل باقی بماند.

یکی از روش‌هایی که برای حل آلودگی هوا در پیش گرفته شده، تعطیلی مدارس و ادارات است که در سال‌های اخیر تشدید نیز شده است. آیا تعطیلی مدارس و ادارات با استانداردهای تعطیلی در کشورهای دیگر جهان همخوانی دارد؟

باید توجه داشت که تعطیل کردن مدارس و ادارات تنها پاک کردن صورت مسئله است و تردید نیست که آسیب‌های بیشتری به بخش‌های دیگر جامعه وارد خواهد کرد. آیا تاکنون به این مهم توجه شده است که این تعطیلی‌های طولانی چه آسیب‌هایی به کارخانه‌ها و واحدهای تولیدی می‌زند؟ از سوی دیگر بسیاری از کارگران و حقوق‌بگیران کارخانه‌ها و واحدهای تولیدی به دلیل تعطیلی زیاد و فشارهای اقتصادی که واحدهای تولیدی متحمل می‌شوند، شغل خود را از دست داده‌اند. متأسفانه در کشور ما برخی می‌خواهند مشکلات را با حرف حل‌کنند و فراموش می‌کنند که حل کردن مشکلات نیازمند شناخت، تدبیر و به کارگیری دانش و تخصص است. در بسیاری از کشورها پس از ژانویه، سازمان‌ها و ارگان‌ها با کار خود مشغول می‌شوند و تنها سه روز برای عید تعطیل است. ضمن اینکه گاهی در صورت تعطیلی سازمان، تنها دو یا سه کارمند را مرخص می‌کنند و نه همه مجموعه را. با وجود تجربه‌های جهانی در این باره، در کشورمان به آسانی روزها را تعطیل می‌کنیم و در مجموع باید گفت روزهای تعطیلی زیادی داریم. با

دوشنبه	
سال پنجم شماره ۲۰۰۳	armanmeli.ir
۲۱ جمادی الثانی ۱۴۰۳ / ۲۳ دسامبر ۲۰۲۴	

در حالی است که عنوان می‌شود به دلیل تحریم‌ها و اینکه مشتری وجود ندارد گاز کمتری تولید می‌کنیم. سوال این است که آیا ما نباید برای مصرف داخلی خود گاز تولید کنیم؟ مردم کشور نیاز به گاز و برق ندارند؟ برقی که مردم ایران مصرف می‌کنند نسبت به برقی که کشورهای دیگر مصرف می‌کنند ناچیز است. این در حالی است که برخی مدیران برای پوشش ناکارآمدی خود توپ را به زمین مردم می‌اندازند و عنوان می‌کنند مصرف مردم زیاد است و با این حرف شرایطی را توجیه می‌کنند که خود مسبب آن بوده‌اند.» در ادامه حاصل این گفت‌وگوا می‌خوانید.

«

کمتر توجه می‌شود که این تعطیلی‌ها باید در چه حد باشد و اگر بیشتر شد، چه پیامدهای اجتماعی و اقتصادی خواهد داشت و کدام یک از پیامدهای آن ضربه‌زننده خواهد بود

»

همه اینها نکته اصلی این است که کمتر توجه می‌شود که این تعطیلی‌ها باید در چه حد باشد و اگر بیشتر شد، چه پیامدهای اجتماعی و اقتصادی خواهد داشت و کدامیک از پیامدهای آن ضربه‌زننده خواهد بود. این را بگذاریم کنار این حرف‌ها که ما صاحب بزرگ‌ترین ذخایر گاز و نفت جهان هستیم و با وجود این برتری خدادادی گاز و برق کافی برای مصرف شهروندان نداریم. واقعیت این است که تکنولوژی و امکاناتی که ما در صنعت برق و گاز داریم همه متعلق به سال‌های گذشته است. برخی از صنایع ما مربوط به دوران قبل از انقلاب اطلاعات هستند و در برخی صنایع مهم، از روش‌های نوین کنترل و بهره‌برداری بی‌بهره‌ایم و جالب توجه اینکه در سال‌های اخیر با وجود رشد و توسعه روش‌ها و امکانات مدرن، چیزی به آن اضافه نشده است. سوال مهمی است که چرا باید چند نیروگاه برق کشور به دلیل نداشتن سوخت از مدار خارج شود؟ نکته قابل تأمل این است که اغلب مسئولان مطالبات مردم را تکرار می‌کنند، حال آنکه آنها وظیفه دارند که مشکلات را حل کنند نه اینکه همان مشکل را توضیح بدهند. این نکته را هم باید در نظر داشت که در روزهای اخیر قیمت ارز و طلا افزایش یافته و وجود تغییر ارزش پول ملی کمتر مسئولی تلاش کرده به مردم توضیح دهد که علت این افزایش قیمت دلار و طلا چیست و چرا پول ملی باید ارزش خود را از دست بدهد؟ آیا کسی نمی‌داند که چنین تغییراتی چه اثری در تورم خواهد داشت؟ مسئولان در این باره باید پاسخگو باشند.

در واقع بحران‌های آلودگی هوا، قطعی برق و تعطیلی‌ها را بحران مدیریتی می‌دانید؟

بله، مشخص است که این بحران‌ها ریشه در نوع مدیریت دارد. به یاد داشته باشیم که در سال‌های اخیر وقت و انرژی کشور در چه راه‌هایی صرف شده است. تقلیل مشکلات کشور به برخی مشکلات اجتماعی نمی‌تواند به معنای وجود نداشتن مشکلات مهم کشور باشد. کشور با بحران‌های بزرگی مواجه است که در مقابل آن مشکلات، مسائلی که اخیراً مطرح می‌شود و برخی افراد مواضع تند ی هم می‌گیرند، چندان محلی از اعراب ندارد و مسأله مهم به شمار نمی‌رود. همه مسئولان باید توجه داشته باشند که مردم به دلایل مختلف در حال از دست دادن توان اقتصادی و فقیرتر شدن هستند. قیمت ارز و تورم روزبه‌روز افزایش پیدا می‌کند. بیکاری کم‌کم به مراحل سخت نزدیک می‌شود و باید به سرعت برای غلبه بر آن برنامه ریزی کرد. در حال حاضر بسیاری از نیروهای مستعد و حتی متخصص بیکار هستند و به‌خاطر بیکاری با چالش‌های سخت در زندگی خود مواجه هستند. همه این عوامل باعث ناراضیتهی مردم خواهد شد و اگر مسئولان نشان ندهند که در تلاش رفع این مشکلات هستند، موجب ناراضیتهی بیشتر خواهند شد. به بیان دیگر همه مسئولان باید ناراحتی و ناراضیتهی مردم را بسیار جدی بگیرند. کسانی که ناراضیتهی و ناراحتی مردم را جدی نمی‌گیرند باید مراقب باشند که مبادا با تشدید مشکلات، شرایط اجتماع دشوار شود و کشور به سمتی حرکت کند که خوشایند هیچ‌کس نیست. با دیدن عکس‌العمل برخی افراد، فضا را آتش‌زدن می‌بینیم. مردم زندگی خود را می‌کنند و این افراد هستند که با تصمیم یا موضعی که می‌گیرند، در جامعه ناراضیتهی پدید می‌آورند. در روزهای گذشته قطعی برق بسیاری از مردم را ناراضی کرده است، در حالی‌که با تدبیر و پیش‌بینی‌های لازم می‌شد تا حد زیادی از ایجاد این ناراضیتهی‌ها جلوگیری کرد.

«

یکی از روش‌های دیگری که در شرایط کنونی برای مدیریت ناترازی انرژی صورت می‌گیرد قطعی برق منازل است. در حالی که گفته شده که این قطعی‌ها با اطلاع صورت می‌گیرد، اما در دفعات و در مکان‌های مختلف دیده شده که بدون اخطار قبلی برق قطع می‌شود. این نوع برخورد با مشکلات چه پیامدهای اجتماعی به همراه خواهد داشت؟

ما از نظر ذخایر کمبود نداریم اما در سال‌های گذشته

»

در روزهای گذشته قطعی برق بسیاری از مردم را ناراضی کرده است، در حالی که با تدبیر و پیش‌بینی‌های لازم می‌شد تا حد زیادی از ایجاد این ناراضیتهی‌ها جلوگیری کرد

»

آیت‌ا... سیدحسن خمینی:

متعصب نباشیم و پرخاشگری نکنیم

ما هستی؛ والا نیستید.» انسان نمی‌تواند ادعای فاطمی بودن کند، اما تلاش نکند. اگر می‌خواهیم از وجود ایشان نور بگیریم باید به سخنان ایشان عمل کنیم و پاروی نفس بگذاریم. البته دستورات آنها نیز دستورات شخص خودشان نیست، بلکه دستورات خداوند است که پیامبر(ص) منتقل کرده است. وی در پایان توصیه کرد: به سادگی از کنار احکام الهی نگذریم

تلنگر

رویارویی ترکیه و اسرائیل

موضع عربستان و امارات چیست؟

ترکیه و اسرائیل ذی نفعان استراتژیک اصلی سقوط دولت سوریه هستند، رویدادی که رویکرد ایران در خاورمیانه را تحت تاثیر قرار داد.
وال استریت ژورنال مدعی شد؛ اما اکنون این دو متحد آمریکایی که روابط مسموم آن‌ها از زمان آغاز جنگ غزه در سال گذشته تاحی تیره شده، ممکن است در شام رویاروی هم قرار بگیرند.
به ادعای ناظران مدیریت این رقابت‌ها احتمالاً برای دولت آینده ترامپ در اولویت قرار خواهد گرفت و شبکه اتحاد‌های آمریکا در اروپا و خاورمیانه را تحت فشار قرار خواهد داد.

«

با شکل‌گیری نظم جدید در سوریه پس از سقوط بشار اسد، ترکیه تا حد زیادی به عنوان قدرت غالب در دمشق ظاهر شده است. این امر اردوغان را بیش از هر زمان دیگری برای تحقق جاه‌طلبی‌هایش در حوزه نفوذی که سرتاسر سرزمین‌های عثمانی سابق، تالیبی و سومالی امتداد دارد، مصمم کرده است.
آنکارا طبیعتاً در این مسیر درگیر رقابت‌های جدی با ایران نیز خواهد شد؛ کشوری که از حامیان اصلی آرمان فلسطین است.

«

یولی ادلشتاین، رئیس کمیته امور خارجی و دفاعی پارلمان اسرائیل در مصاحبه‌ای مدعی شد: «روابط با ترکیه قطعاً در وضعیت بدی قرار دارد، اما همیشه احتمال بدتر شدن وجود دارد.» به ادعای او، در این مرحله اسرائیل و ترکیه یکدیگر را تهدید نمی‌کنند، اما این احتمال وجود دارد که با گسترش نفوذ یبائتی‌ها در منطقه تحت حمایت آنکارا و فعل و انفعال‌های این گروه، تنش میان تل‌آویو و آنکارا اوج بگیرد.»
دونالد ترامپ، رئیس‌جمهور منتخب آمریکا روز دوشنبه در سخنانی در مار-آلاگو، برکناری اسد را به عنوان «تسلط غیردوستانه» ترکیه بر سوریه توصیف کرد.
اردوغان دوروز بعد مدعی شد که این کشور به عنوان یک قدرت پیشرو در خاورمیانه نقشی برجسته دارد. اردوغان گفت: هر رویدادی در منطقه و به ویژه در ارتباط با سوریه به ما یادآوری می‌کند که ترکیه از خود ترکیه بزرگ‌تر است. ملت ترکیه نمی‌تواند از سرنوشت خود فرار کند. به ادعای ناظران، به جز قطر، که متحد نزدیک ترکیه است، دیگر متحدان آمریکایی در منطقه، بازیگرانی چون عربستان سعودی، امارات متحده عربی، بحرین و اردن در باب نفوذ آنکارا در سوریه با تردیدهایی جدی روبه‌رو هستند. مقامات این گروه از بازیگران بیم دارند که احیای قدرت سیاسی در دمشق، ساختارهای امنیتی‌شان را تحت تاثیر قرار دهد. ترکیه که در سال ۱۹۶۹ به عنوان اولین کشور مسلمان اسرائیل را به رسمیت شناخت، هنوز سفارت خود را در تل‌آویو حفظ کرده است. این در حالی است که اردوغان، بنا به تعهدات تانیا‌هاو را به واسطه کشتن ده‌ها هزار فلسطینی توسط نیروهای اسرائیلی «قتاب غزه» خواند و تحریم‌های اقتصادی را علیه این بازیگر تعریف کرد.
در همین راستا ایال زیسر، رئیس تاریخ معاصر خاورمیانه در دانشگاه تل‌آویو، مدعی است: «هنوز کانال‌های ارتباطی بین دو بازیگر وجود دارد و ترکیه هنوز هم متحد ایالات متحده است. بنابراین می‌توان روی چالش‌های بین آنها تامل زد.»
سکای نیست که سوریه تحت تسلط ترکیه برای اسرائیل بسیار بهتر از سوریه تحت نفوذ ایران است.»

«

وال استریت ژورنال در ادامه به نقل از اومر

اونهون، تحلیلگر سیاسی که تا زمان بسته شدن سفارت در سال ۲۰۱۲ به عنوان سفیر ترکیه در دمشق خدمت می‌کرد، مدعی شد: صحبت در مورد رویارویی قریب‌الوقوع ترکیه و اسرائیل در سوریه بسیار نگران‌کننده است. به ادعای این تحلیلگر: «این کشید‌های کابینه تانیا‌هاو است که ترکیه با آن مخالف است و اگر این سیاست‌ها تغییر کند، روابط دو بازیگر ممکن است یک بار دیگر به حالت عادی بازگردد. همان‌طور که در طول تاریخ این گزاره بارها رخ داده است.»
سیاست‌های خارجی و دفاعی ترکیه مدت‌هاست که دولت‌های متوالی آمریکا را که از همکاری نظامی و انرژی هسته‌ای اردوغان با روسیه و آنچه مقامات آمریکایی در آن زمان به عنوان کمک مخفیانه ترکیه به داعش در عراق و سوریه در بابش می‌گفتند، نگران کرده است. جاناتان شانز، مدیر اجرایی بنیاد دفاع از دموکراسی‌ها، اندیشکده مستقر در واشنگتن که از اسرائیل، اوکراین و تایوان حمایت می‌کند، ادعا کرد: «ترکیه برای مدت طولانی یک کشور سرکش در ائتلاف غربی تعریف شده است.»

و سست نگیریم. یکی از آسیب‌های جهان امروز این است که دین را شل می‌گیریم. این بدان معنا نیست که متعصب باشیم و با کسی پرخاشگری کنیم؛ سخن ما را قابل به شخص خودمان است. اینکه در مقابل دیگران چگونه رفتار کنیم بحث دیگری است. باید دقت کنیم که چه می‌خوریم، چه می‌پوشیم، چه سخنی می‌گوییم؛ آیا پشت سر کسی غیبت می‌کنیم؟ آیا به کسی نهمت می‌زنیم؟ آیا کینه کسی را به دل داریم؟ آیا دروغی را به زبان می‌آوریم؟ آیا چنانکه به ما گفته شده، سر به سجده حق می‌گذاریم؟ نمی‌توان بدون عمل به جایی رسید.